

Czym jest fenomenologia?

wcześniej 0508

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Czym jest fenomenologia?

Źródło: dostępny w internecie: Pxfuel, domena publiczna.

Fenomen to, najogólniej mówiąc, zjawisko – coś, co się zjawia. Fenomenologia wydaje się być zatem swego rodzaju „nauką o zjawiskach”. Czym jednak jest to, co się zjawia? W jaki sposób to robi? Jaki ma związek ze świadomością, a jaki z istniejącym wokół niej światem? Wreszcie – dlaczego tylko poprzez opis „zjawiania się” można dotrzeć do obiektywnej prawdy o świecie? Tych kilka pytań dotyczy głównych problemów fenomenologii, czyli programu filozoficznego sformułowanego na początku XX wieku przez Edmunda Husserla.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, na czym polega metoda fenomenologiczna.
- Scharakteryzujesz filozoficzną genezę fenomenologii.
- Wskażesz główne idee koncepcji świadomości Edmunda Husserla.
- Wykorzystasz metodę fenomenologiczną do opisu konkretnych fenomenów.

Przeczytaj

Punkt wyjścia fenomenologii

Punktem wyjścia Husserla jest krytyka **psychologizmu** oraz wszelkich tendencji **subiektywistycznych** w teorii poznania. Poznanie nie może zależeć od podmiotu, powinno być wręcz wolne od wszelkiego kontekstu. Myśl Husserla nie ma wiele wspólnego z **idealizmem** dialektycznym, jednak pomysł Hegla twierdzącego, że poznając sens przedmiotów, podmiot napotyka w nim sam siebie, może przydać się do zrozumienia podstawowych rozstrzygnięć, które leżą u podstaw fenomenologii.

Zarazem jednak Husserl odrzuca **realizm**. Uznaje bowiem, idąc tropem sceptycyzmu metodycznego Kartezjusza, że w sposób pewny i oczywisty dane są nam tylko zjawiska, czyli to, co zjawia się w świadomości. Idea Husserla jest więc następująca: badajmy sens przedmiotów, ale nie jako coś, co **obiektywnie** im przynależy, lecz jako coś ustanowionego przez świadomość. Nie pytajmy jednak, jak dany przedmiot jawi się tobie lub mnie, ale jak zjawia się w ogóle, jako on sam – jak musi się zjawiać każdemu. Zobaczmy, na czym miałyby polegać takie fenomenologiczne badanie.

Metoda filozoficzna René Descartesa (Kartezjusza), która nazywana była sceptycyzmem metodycznym, polegała na metodycznym właśnie wątpieniu w każde twierdzenie, które nie posiada jasnego uzasadnienia. Filozof doszedł do wniosku, że absolutną pewnością możemy mieć tylko co do tego, że myślimy – jedynie świadomość tego, że myślę, jest mi dana w sposób absolutny.

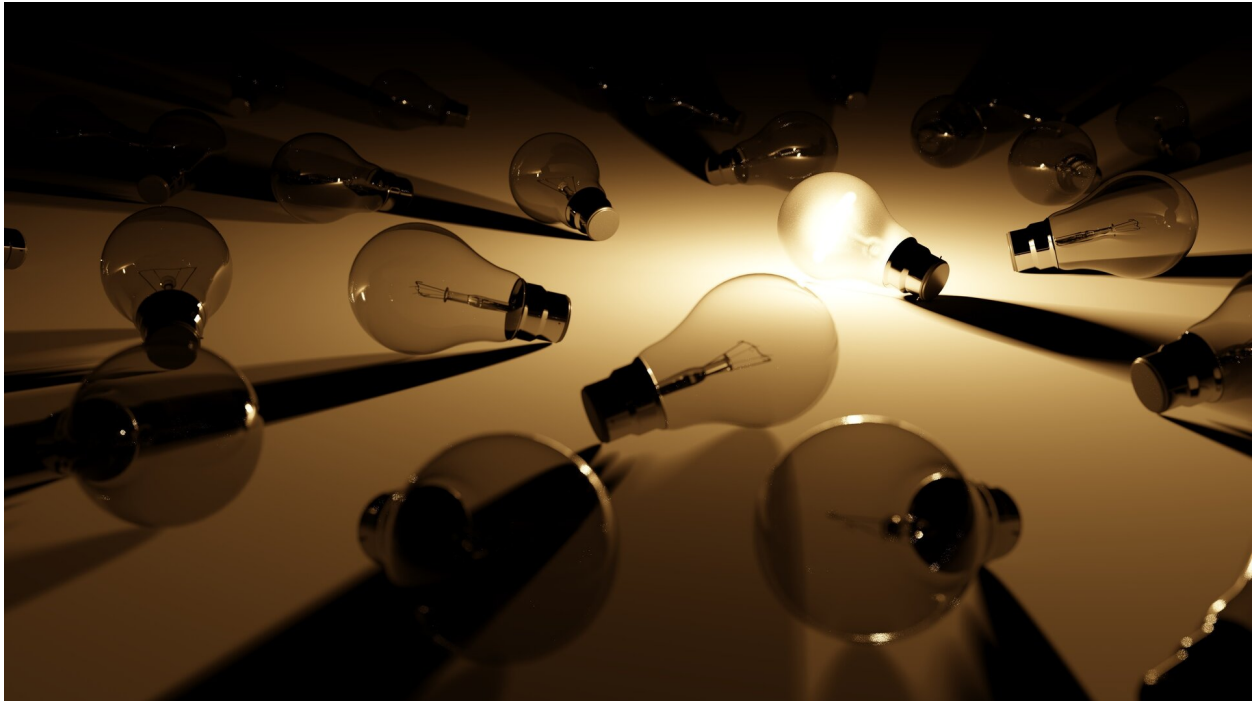
Źródło: William Merritt Chase, *Lustro*, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Zjawianie się przedmiotów

Czym są przedmioty? Podanie przykładów – krzesło, człowiek, dom – nie powinno nastroczać trudności. Wiemy o przedmiotach, jak wyjaśnia Husserl, ponieważ pojawiają się w naszej świadomości. Jak to się jednak dzieje, że jawią się nam właśnie w takiej postaci: jako krzesła, ludzie, domy albo zdarzenia?

Zastanówmy się najpierw, w jaki sposób przedmioty są nam w ogóle dane. Trzeba zauważyć, że łączą się one z pewnymi świadomymi czynnościami. Możemy widzieć człowieka,

dotykać stołu, wspominać przyjaciela, myśleć o sprawiedliwości. Przedmioty są nam zawsze dane w aktach świadomości. Świadomość nie jest zaś zamknięta w sobie, oddzielona od świata przedmiotowego, lecz **intencjonalna** – nakierowana na konkretne przedmioty.

Koncepcję świadomości intencjonalnej zapożyczył Husserl od Franza Brentano (1838–1917), filozofa i psychologa, który w przeżyciach psychicznych wyróżniał on samą czynność psychiczną (akt) oraz jej treść – to, co jest postrzegane.

Źródło: dostępny w internecie: Pixabay, domena publiczna.

Przedmiot, który zjawia się w świadomości, nie jest więc przedmiotem empirycznym, ponieważ takie przedmioty – istniejące poza świadomością – nie mają dla nas żadnego sensu. W świadomości zjawia się natomiast przedmiot posiadający dla nas pewien określony sens, czyli **fenomen**.

Według Husserla sens ten jest ustanowiony przez **aprioryczny** akt świadomości. Inaczej mówiąc, świadomość jest pierwotnym warunkiem możliwości wszelkiego zjawiania się. Aby dostrzegł krzesło, musi być ono dla mnie czymś sensownym – przedmiotem do siedzenia. Sens nie pochodzi zaś od samych rzeczy, nie jest rekonstruowany przez świadomość, lecz odwrotnie – to właśnie świadomość go ustanawia. Oznacza to, że jeśli „oślepnę” na wszystkie empiryczne przejawy przedmiotu, w każdym akcie świadomości będę mógł odkryć ów aprioryczny sens.

Redukcja fenomenologiczna

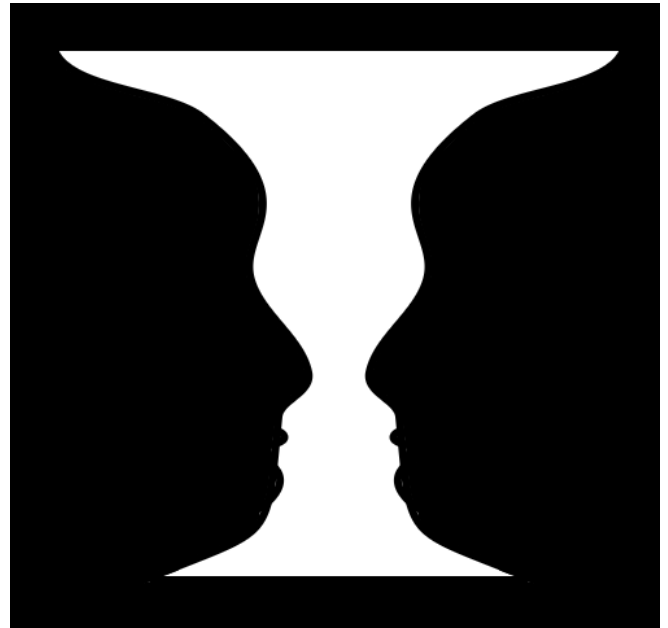
Aby poznać obiektywną prawdę o świecie, należy według Husserla odwrócić uwagę od tego, co nazywamy rzeczami. Okazują się one bowiem tylko produktem końcowym procesu ustanawiania sensu, mającego swoje źródło w czystej świadomości. Poznający podmiot musi

zwrócić się ku sobie samemu, czyli ku aktom świadomości i opisać sam aprioryczny sens zjawiających się przedmiotów. Jak jednak dokonać tego zwrotu – przenieść spojrzenie z przedmiotów na ich zjawianie się?

Przede wszystkim wymaga to wzięcia w nawias świata empirycznego (**redukcja transcendentalna**). Innymi słowy, zwrócenie się ku czystej świadomości wymaga zawieszenia naszych przeżyć, których doświadczamy jako empirycznie istniejące „ja”, a także naszych przekonań dotyczących rzeczywistości.

W ten sposób redukujemy naszą świadomość do czystej świadomości, w której zjawiają się rzeczy sprowadzone do postaci fenomenów, czyli przedmiotów, którym nasza świadomość nadaje sens.

Fenomen – przedmiot poddany redukcji transcendentальной – nie jest z pewnością czymś jednostkowym i konkretnym w taki sposób, jak empirycznie istniejące rzeczy. Jest on swego rodzaju projektem przedmiotu, który może się zjawiać, a zatem czymś ogólnym. Dlatego też fenomenologia traktuje zjawiska jako przypadki jednostkowe czystych gatunków (gr. *eidos* – istota, gatunek). Celem poznania jest więc uchwycenie ogólności w każdym zjawiającym w czystej świadomości przedmiocie. Opis redukujący to, co jednostkowe, do tego, co ogólne, nazywa Husserl redukcją **eidetyczną**.

Co widzisz na obrazku? Kielich czy dwie twarze? Husserl określał redukcję transcendentálną mianem *epoché*. To termin pochodzący od starożytnych sceptyków, oznaczający zawieszenie sądu. Uważali oni, że niemożliwe jest pewne, niewątpliwe poznanie. Wobec tego człowiek powinien w ogóle powstrzymać się od wydawania sądów – czyli w każdej kwestii dokonać *epoché*.

Źródło: dostępny w internecie: Wikipedia, licencja: CC BY-SA 3.0.

Istota rzeczy nie była u Husserla rodzajem bytu – jak u Platona – lecz sposobem widzenia, który wyrasta z odpowiedniego nastawienia. Jak mówił: *Nie jestem platonikiem, nie potrzebuję przyjmować pozaświatowych „idei”. Mówię o czymś, co można przecież wypatrzeć w tym świecie, w konkretnych rzeczach, nie utożsamiając „czerwieni” z indywidualnymi momentami czerwieni wielu czerwonych rzeczy. Trzeba tylko widzieć.*

Źródło: dostępny w internecie: Pixabay, domena publiczna.

Redukcja eidetyczna pozwala na bezpośrednie ujęcie sensu zjawiającego się przedmiotu, podobnie jak za pomocą wzroku uchwytyjemy konkretne rzeczy. To bardzo istotna właściwość poznania fenomenologicznego – ma ono dotyczyć istoty rzeczy, lecz być zarazem konkretne (naoczne), bezpośrednie, więc także intuicyjne (nie ukierunkowane przez wcześniejsze teoretyczne rozpoznania).

Husserl określał czysty akt świadomości mianem noezy. Bezpośrednie, naoczne ujęcie istoty rzeczy odwoływało się do platońskiej koncepcji *noesis*, czyli bezpośredniego, intuicyjnego oglądu idei przez rozum. Własności te mają oczyścić poznanie z wszelkiego subiektywizmu.

Podsumowanie

Upraszczając nieco skomplikowaną koncepcję Husserla, można porównać fenomenologiczną koncepcję poznania do patrzenia. Wzrok patrzącego zawsze skierowany jest na jakiś przedmiot (intencjonalność). Spojrzenie nie jest jednak samo z siebie obiektywne. By wyeliminować subiektywizm, należy je oczyścić, czyli poddać redukcji.

Kontynuując nasze porównanie, zauważmy, że na rzeczywiste patrzenie wpływają warunki (które ograniczają widoczność), ograniczenia naszego ciała (słaby wzrok, złudzenia optyczne), ale przede wszystkim – przyzwyczajenia, które nabywamy w ciągu naszego życia, schematy, za pomocą których postrzegamy rzeczywistość itd. Z drugiej strony, za

pomocą wzorku możemy postrzegać tylko konkretne, empiryczne przedmioty. Jak można oczyścić patrzenie z empiryczności, subiektywizmu i konkretności?

Spojrzenie zredukowanego, oczyszczonego z empirycznego kontekstu podmiotu ma być według założeń Husserla czyste, czyli bezzałożeń. Ideał takiego podmiotu nazywany jest w nauce „niezaangażowanym obserwatorem”.

Źródło: dostępny w internecie: Pxhere, domena publiczna.

Redukcja transcendentálna przekształca empirycznego, patrzącego człowieka w czysty podmiot, który zawiesza obowiązywanie wszystkiego, co kształtuje jego spojrzenie. Redukcja eidetyczna prowadzi zaś do takiego sposobu patrzenia, który ujmuje jednostkowy przedmiot jako przedstawiciela czystego gatunku. Odwraca więc naszą uwagę od przedmiotu, na który patrzymy, kierując ją na sens, który przedmiotowi temu nadaje nasza świadomość. A zatem czyste, niczym niezdeterminowane spojrzenie podmiotu fenomenologicznego skierowane jest na samą istotę rzeczy.

W oczyszczonym z empirycznych naleciałości akcie świadomości zjawia się ustanowiony przez świadomość sens przedmiotów. Sens ten jest aprioryczny – nie przynależy obiektywnie do samych przedmiotów, lecz jest warunkiem tego, że mogą się one w ogóle zjawiać jako one same. Fenomenologia jest czystym, czyli bezzałożeń i neutralnym opisem tego sensu.

Słownik

aprioryczny

(łac. *a priori* – z góry, uprzedzając fakty) niezależny od doświadczenia; tu w odniesieniu do sensu przedmiotów, który jest warunkiem ich zjawienia się w świadomości

fenomen

(gr. *phainomenon* – to, co się zjawia, pokazuje) zjawisko, czyli coś, co jest przedmiotem postrzegania, fakt empiryczny (Francis Bacon); u Kanta: to, co poznawalne; w fenomenologii Husserla: zjawiający się w czystej świadomości sens przedmiotu

idealizm

(gr. *idea* – kształt, wyobrażenie; łac. *idealis* – idealny) wszelkie stanowiska, które uznają, że myśl, świadomość i podmiot są pierwotne wobec bytu i rzeczy; idealizm teoriopoznawczy neguje możliwość poznania rzeczywistości zewnętrznej wobec podmiotu

idealizm immanentny

(gr. *idea* – kształt, wyobrażenie) jest odmianą idealizmu teoriopoznawczego; ogranicza sferę możliwego poznania do zjawisk psychicznych (myśli, wrażeń, idei) poznającego podmiotu, co w konsekwencji neguje możliwość poznania zewnętrznej wobec niego rzeczywistości

intencjonalność

(łac. *intentionalis* – zamierzony) czynność umysłu polegająca na tym, że kieruje się on ku przedmiotowi; w realistycznej filozofii scholastycznej intelekt łączył się w ten sposób z rzeczą poznawaną; według Husserla intencjonalność jest własnością świadomości – jej akty ukierunkowane są na przedmioty, te jednak nie są wobec niej zewnętrzne, lecz stanowią treść samych aktów

obiektywizm

(łac. *obiectivus* – odnoszący się do przedmiotu) jako stanowisko ontologiczne głosi, że przedmiot poznania istnieje poza podmiotem poznania i niezależnie od niego

psychologizm

(gr. *psyche* – dusza) XIX-wieczne stanowisko filozoficzne, które uznaje, że podstawą wszystkich dyscyplin filozoficznych jest psychologia; odnosił się w szczególności do teorii poznania i logiki i traktował procesy poznawcze jako zjawiska psychiczne, dające się w pełni wyjaśnić za pomocą teorii psychologicznej, dlatego ostatecznie wiedza okazuje się odbiciem struktury ludzkiej psychiki

redukcja ejdetyczna

(łac. *reductio* – ograniczenie; gr. *eidos* – gatunek, istota) nastawienie pojawiające się w związku z redukcją fenomenologiczną, polega ono na bezpośrednim i intuicyjnym ujęciu w każdym przedmiocie tego, co stanowi o jego esencji

redukcja transcendentálna

(łac. *reductio* – ograniczenie; *transcendentalis* – przekraczający) w fenomenologii Husserla jest zabiegiem poznawczym polegającym na wzięciu w nawias wiedzy (przekonań i przeświadczeń) o zewnętrznym wobec podmiotu świecie – łącznie z zawieszeniem przeświadczenia o jego istnieniu i ograniczeniu się do opisu tego, co bezpośrednio dane w czystej naoczności

realizm

(łac. *realis* – rzeczywisty) stanowisko w ontologii, zgodnie z którym istnieją przedmioty zewnętrzne wobec poznającego podmiotu; stanowisko w teorii poznania uznające, że możliwe jest ich poznanie tychże przedmiotów zewnętrznych

subiektywizm

(łac. *subiectivus* – podmiotowy) w teorii poznania: subiektywizm neguje możliwość poznania rzeczywistości zewnętrznej wobec poznającego podmiotu lub postrzega poznanie jako uwarunkowane przez strukturę poznającego podmiotu; w znaczeniu używanym przez Husserla: subiektywnym jest każde stanowisko w teorii poznania, które utożsamia jego przedmiot z przeżyciami psychicznymi podmiotu (psychologizm) oraz takie, które uznaje treść i prawdziwość poznania za uzależnioną od kontekstu, w jakim się ono odbywa

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z wykładem. Zrekonstruuj rozwój myśli fenomenologicznej Husserla i recepcji jego filozofii.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DFIquJaj6>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Czym jest fenomenologia?*

Polecenie 2

Opisz własnymi słowami, jak rozumiesz założenia fenomenologii. Czy przemawia do ciebie myśl Husserla? Swoją odpowiedź uargumentuj i podaj odpowiednie przykłady, możesz również odwołać się do innych koncepcji filozoficznych.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Kto jest twórcą kierunku w filozofii współczesnej nazywanego fenomenologią?

- Edmund Husserl
- Georg W. F. Hegel
- Immanuel Kant
- Martin Heidegger

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Wskaż kierunki filozoficzne, które krytykował Husserl.

- idealizm immanentny
- realizm
- subiektywizm
- obiektywizm

Ćwiczenie 4

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

	Prawda	Fałsz
Husserl rozumie fenomen jako zjawisko psychiczne, czyli przeżycie w umyśle człowieka.	☐	☐
Redukcja transcendentzna pozwala na uchwycenie apriorycznego sensu przedmiotów.	☐	☐
Transcendentalnym warunkiem możliwości aktu świadomości jest czysta świadomość.	☐	☐
Intencjonalność aktu świadomości oznacza, że transcendentny wobec niej przedmiot poznania „wchodzi” w obręb świadomości.	☐	☐

Ćwiczenie 5

Uporządkuj kroki metody fenomenologicznej i opisz je na wybranym przykładzie: redukcja ejdetyczna, akt świadomości, redukcja transcendentálna.

Krok 1.

Opis

Krok 2.

Opis

Krok 3.

Opis

Ćwiczenie 6

Według Husserla metoda fenomenologiczna pozwala na uchwycenie apriorycznego sensu przedmiotu. Odwołując się do przykładu z poprzedniego ćwiczenia, wyjaśnij, jak rozumiesz pojęcie „aprioryczny”.

Ćwiczenie 7

Fenomenologia narodziła się jako próba przezwyciężenia trudności, na które skazane były, zdaniem Husserla, tradycyjne stanowiska epistemologiczne. Scharakteryzuj zarzuty, jakie im stawiał.

Ćwiczenie 8

Podsumuj wyniki poprzedniego ćwiczenia, uzupełniając stwierdzenia dotyczące genezy fenomenologii.

immanentnych, subiektywizm, obiektywnego, immanentnych, transcendentnych, obiektywizm

1. W idealizmie immanentnym Husserl akceptował założenie, że poznanie może dotyczyć tylko przedmiotów ..... świadomości, ale odrzucał jego .....

2. W realizmie teoriopoznawczym akceptował ....., lecz odrzucał założenie, że poznanie może dotyczyć przedmiotów ..... wobec świadomości.

3. Program fenomenologii zakładał badanie ..... aktów świadomości, które miało prowadzić do ujęcia ..... sensu przedmiotów, na które akty te są ukierunkowane.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Czym jest fenomenologia?

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

11. Fenomenologia. Uczeń:

- 1) wyjaśnia, na czym polega metoda fenomenologiczna oraz dokonuje opisu fenomenologicznego wybranych fenomenów;
- 2) charakteryzuje główne idee fenomenologii świadomości Edmunda Husserla lub fenomenologii wartości Maxa Schelera (do wyboru);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Wyjaśnisz, na czym polega metoda fenomenologiczna.
- Scharakteryzujesz filozoficzną genezę fenomenologii.
- Wskażesz główne idee koncepcji świadomości Edmunda Husserla.
- Wykorzystasz metodę fenomenologiczną do opisu konkretnych fenomenów.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia, na czym polega metoda fenomenologiczna;
- charakteryzuje filozoficzną genezę fenomenologii;
- wskazuje główne idee koncepcji świadomości Edmunda Husserla;
- wykorzystuje metodę fenomenologiczną do opisu konkretnych fenomenów.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- film.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Czym jest fenomenologia?”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 1-3 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Przedstawienie wyświetlonego na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika tematu lekcji i celów zajęć. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie inicjuje rozmowę kierowaną na podstawie pytań zawartych we wprowadzeniu.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Uczniowie przystępują do cichego czytania tekstu zawartego w sekcji „Przeczytaj”, jeśli nauczyciel – na podstawie raportu na platformie – uważa, że przygotowanie uczniów jest wystarczające, może pominąć tę czynność. Uczniowie indywidualnie zapisują pięć najważniejszych ich zdaniem kwestii poruszanych

w tekście. Następnie w parach porównują swoje wybory. Nauczyciel prosi wybrane pary o podsumowanie swojej pracy.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Film edukacyjny”. Odczytanie polecenia do multimedium: *Zapoznaj się z wykładem. Zrekonstruuj rozwój myśli fenomenologicznej Husserla i recepcji jego filozofii.* Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 4 i 5. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi
4. Uczniowie wykonują ostatnie ćwiczenie nr 6. Nauczyciel obserwuje postęp pracy i udziela uczniom informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”, omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, udzielając im tym samym informacji zwrotnej.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 7 i 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienia odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Hadot P., *Filozofia jako ćwiczenie duchowe*, tłum. P. Domański, Warszawa 2003.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, tom 3, Warszawa 2005.
- Migasiński J., *Filozofia nowożytna*, Warszawa 2011.
- Gadacz T., *Historia filozofii XX wieku*, Kraków 2009.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Film edukacyjny” do podsumowania lekcji.